

CAPITOL XXXIV.

AHONT SE SEGUEIX LA NOVELA DEL CURIÓS IMPERTINENT.

«Aixis com sol dirse que no escau bé l' exercit sens lo general ni lo castell sens lo castellá, jo dich també qu' encara escau molt pitjor la dona casada y jove sens lo seu marit, mentres justíssimas consideracions no ho destorben. Veitjme jo ara tan malament sens vos y tan impossibilitada de no poder sofrir tal ausencia, que si prest no veniu tindré d'anar á entretenirme á casa de mos pares, encara que deixe sens guarda la vostra, puix aquell que 'm deixareu si es que quedá ab tal títol, crech jo que mes mira per son profit que per lo que á vos pertany; y essent vos discret no dech mes dirvos ni convé que mes vos diguia.»

Rebé Anselm aquesta carta y per ella conegué que ja Lotari habia comensat l' empresa y que Camila hauria respost segons desitjava; y per demés alegre ab tals noves, enviá per resposta á Camila de paraula que no mudés res á sa casa, perquè éll molt prest tornaria. Admirada quedá Camila de la resposta d' Anselm, y aquesta la posá ab mes confusió qu' avans, puix ni s' atrevia á quedarse á sa casa, ni menos anarsen á la de sos pares, puix en la quedada corria risch sa honestedat y en la sortida anava contra lo manament de son marit. A la fi resolgués en lo que li fou pitjor, ço es, quedarse, y ab lo determini de no fugir la presencia de Lotari pera no donar que dir á sos criats y ja 's penedia d' haber escrit lo qu' escrigué á son marit, temerosa de que no pensés que Lotari habia vist en ella alguna desinvoltura que l' hagués mogut á no guardarli tot lo decoro que debia; y fiada en sa bondat se confiá á Deu y á son bon seny ab lo que pensava resistir callant á tot alló que Lotari volgués dirli, sens parlarne ja mes á son marit á fi de no posarlo en alguna pendencia y treball; y mes encara anava cercant manera com disculpar á Lotari envers Anselm quan li preguntés l' ocasió que 'l excitá á escriurerli aquell paper. Ab tals pensaments, mes honrats per cert que no acertats y profitosos, ascoltá un altre dia á Lotari, qui tant apretá que comensá á titubegar la firmesa de Camila, y sa honestedat tingué molt que fer pera guardar sos ulls á fi de que no donessen senyas d' alguna amorosa compassió, la que en son pit despertavan las llágrimas y paraulas de Lotari. Tot ho notava Lotari y tot l' encenia. A la fi li semblá qu' era precis en lo espay y ocasió que donava l' ausencia d' Anselm d' apretar lo setge á tal fortalesa y aixis avansá en sa presumpció ab las llaors de sa hermosura, coneixent que res hi ha que mes prest rendesca y aplane las encastelladas torras de la vanitat de las hermosas que la mateixa vanitat en las llenguas de l' adulació. En efecte, éll ab tota diligencia, miná la roca de sa firmesa y ab tals pertrets qu' encara que Camila fos tota de bronze hauria caygut per terra. Plorá, pregá, oferí, adulá, porfí, y fingí Lotari ab tants sentiments, y ab senyas de tantas veras, qu' acabá ab lo recato de Camila, y vingué á triunfar de lo que menys se pensava y mes volia. Rendís Camila, Camila 's rendí; pero y com no, si l' amistat de Lotari no quedá tampoch en peu? Clar exemple, que nos ensenya que sols pot vencers la passió amorosa fugintla, y que ningú deu posarse á brassos ab enemich tan poderós, puix son menester forsas

divinas pera vencer las suas humanas. Sols sapigué Leonela la flaqueza de sa senyora, perquè no li pogueren amagar los dos dolents amichs y aymadors nous. No volgué Lotari explicar á Camila la pretensió d' Anselm, ni tampoch qu' éll li havia donat l' ocasió pera arribar á tal punt, á fi de qu' ella no tingués son amor en menyspreu, y pensés qu' aixís sols per acás y sens pensarho y no d' intent la pretengué. Torná dintre pochs dias Anselm á sa casa, y no repará pas lo que hi faltava, que era lo que á menos tenia y mes s' estimava. Aná desseguida á visitar á Lotari, y trobantlo á casa sua, s' abraassen abdós, y l' un preguntá per las novas de sa vida ó mort. Las novas que puch donarte, ó amich Anselm, digué Lotari, son de que tens una dona que dignament pot esser exemple y corona de totas las donas perfetas; las paraulas que li diguí se las portá lo vent, los oferiments foren menyspreats, los dons foren refusats, y d' algunas finjidas llágrimas meas se n' ha fet burla notable. En resolució, aixís com Camila es xifra de tota bellesa, es també arca ahont para l' honestedat, y viu lo comediment y recato, y totas las virtuts que poden fer lloable y ben afortunada á una honrada esposa. Torna á pendrer tos diners amich, puix aquí los tinch, sens haber tingut necessitat de tocarlos puix la firmesa de Camila no 's rendeix á cosas tan baixas com son los dons y promesas. Contentat, donchs Anselm, y no vullas fer mes probas de las ja fetas; y si á peu sech passares la mar de las dificultats y sospitas que de las donas se sol y poden tenirse, no vullas entrar novament en lo immens abisme de nous inconvenients, ni vullas fer experiencia ab altre pilot de la bondat y fortaleza del navili que 't doná en sort lo cel pera qu' ab éll passesses la mar d' aquest mon, sino feste bon compte de que ja estás segur en lo port y aferrat ab las anclas de la bona consideració, y descansa fins que 't vinguan á demanar lo deute, puix no hi ha hidalguía humana que de pagarla s' excusi. Contentíssim quedá Anselm de las paraulas de Lotari, y tant las cregué com si vinguessen d' un oracle; pero ab tot li pregá que no deixés l' empresa, encara que no fos mes que per curiositat y entreteniment, no fent empero ni tan continuas ni avivadas diligencias com fins llavors; y que sols li demanava ara que li escrigués alguns versos en sa llaor baix lo nom de Clori, puix eli donaria entenent á Camila qu' estava enamorat d' una dama á qui havia posat aquell nom pera poder celebrarla ab lo decoro que á sa honestedat se debia; y que quan Lotari no volgués pendrer lo treball d' escriurer los versos, éll los faria. No será menester aixó, digué Lotari, puix no 'm son tan enemigas las musas qu' alguns ratos del any no 'm visiten; digas tú á Camila lo que digueres de la ficció de mos amors, y los versos jo 'ls faré si no tan bons com lo subjecte mereix, almenys los millors que jo puguia. Acordárantse donchs aixís l' impertinent y lo traidor amich, y tornat Anselm á sa casa, preguntá á Camila lo que ja 's maravellava ella que no li hagués preguntat, y fou que li digués lo perquè li havia escrit lo paper que li enviá. Camila li respongué que fou perquè li havia semblat que Lotari la mirava una mica mes desinoltament que quant éll era á casa; mes que ja estava desenganyada y creya que tot fou imaginació seva, puix ja Lotari fugia de véurerla y de trobarse ab ella á solas. Li digué Anselm que be podia estar segura d' aquella sospita, puix éll sabia que Lotari estava enamorat d' una donzella principal de la ciutat á qui celebrava baix lo nom de Clori, y qu' encara que no ho estigués no hi havia que temer de la veritat de Lotari y de la molta amistat de abdós, y á no trobarse ja avisada Camila per Lotari de que eran imaginats aquells amors de Clori, y qu' éll ho digué á Anselm pera poderre ocupar algunas estonas en las mateixas alabansas de Camila, ella sens dubte hauria caygut dintre lo desesperat art dels gelos; mes per trobarse ja avisada passá aquell sobressalt sens gens de pesar. L' altre dia trobantse tots tres de sobre taula pregá Anselm á Lotari que llegís alguna cosa de las que escrigué á sa aymada Clori, que ja que Camila no la coneixia segurament podia dir tot lo que volgués. Encara que la conegués, respongué Lotari, tampoch encobriria jo res, puix quan algun aymador lloa á sa dama per hermosa y la tatxa de cruel no fa pas cap oprobí á sa bona fama, pero sia lo que vulla lo que jo sé dir es qu' ahir flu un soneto á l' ingràtitut d' aquesta Clori, que aixís diu;

SONET.

De la nit en lo silenci y quan
 Ocupa lo dolsa son á los mortals,
 Lo pobre compte de mos riquissims mals
 Estich al Cel y á ma Clori sonant.

Y á l' hora que 'l sol se va alsant
 Per las rosadas portas Orientals,
 Ab sospirs y ab accents desiguals
 Vaig la querella antiga renovant.

Y quan lo sol de son estrellat siti
 Directes raigs sobre la terra envia
 Lo plor aumento y los gemechs redoblo;

Torna la nit y torno al trist desfici,
 Y sempre trobo en ma mortal perfidia
 Sorda á Clori y mon suplici doblo.

Agradá molt lo sonet á Camila; y encara mes á Anselm, puix l' alabá y digué qu' era excessivament cruel la dama qu' á veritats tan claras no corresponia. A lo que digué Camila: ¿donchs tot alló que los poetas enamorats diuen es veritat? En quant á poetas no la diuen, respongué Lotari, mes en quant á enamorats sempre quedan tan curts com verdaders. No hi ha pas dubte, replicá Anselm, tot pera apoyár y acreditar los pensaments de Lotari ab Camila, tan descuidada del artífici d' Anselm com ja enamorada de Lotari, y aixis ab lo gust que de sas cosas tenia y mes tenint per entés que sos desitjs y escrits á ella s' encaminavan y qu' ella era la veritable Clori, li pregá que si altre sonet ó altres versos sabia los dignés. Sí, sé, respongué Lotari; mes no crech que sia tan bó com lo primer ó almenys menos dolent, y judicareu sentintlo puix diu:

SONET.

Jo sé que moro, y si cregut no só,
 Es mes cert lo morir, puix es ma sort,
 A tos peus veurem, oh bella ingrata mort,
 Avans que d' adorarte deixi jo.

Podré jo veurem en la regió d' olvit
 De vida y gloria y de favor desert,
 Y allí veurers podré en mon pit obert
 Ton rostre esculpit com ab punxó.

Puix tal reliquia guardo per lo dur
 Pas que m' amenassa ma perfidia,
 Que en ton rigor mateix se fortaleix.

¡Ay d' aquell que navega ab cel obscur,
 Per mar no usat y perillosa vía,
 Ahont nort ó port no li apareix.

També alabá Anselm aquest segon sonet com ho havia fet ab lo primer, y de tal manera anava afegint una y altre anella á la cadena ab que 's lligava y trabava sa deshonra, puix quant y mes Lotari lo deshonrava, llavors li deya qu' estava mes honrat; y ab aixó tants quants grahons baixava Camila envers lo fons de son menyspreu, los pujava á l' opinió de son marit envers lo cim de la virtut y de sa bona fama. Succehí en aixó que trobantse cert dia entre altres sola Camila ab sa donzella li digué: avergonyi-da estich, amiga Leonela, de veurer en quant poch he sapigut estimarme, puix ni tan

sols feu qu' ab lo temps comprés Lotari la completa possessió, que li doní tan prest de ma voluntat. Temo que té de desestimar éll ma pressa y ma lleugeresa, sens reparar gens la forsa qu' éll me feu pera no poderhi resistir. No 't donguia pas pena aixó, senyora meva, respongué Leonela, que no hi fa pas res ni es part pera disminuir l' estimació donarse prest lo que es dona, si en efecte lo que es dona es bó y digne per sí mateix d' estimarse; y fins sol dirse que qui dona prest dona dos cops. També sol dirse, digué Camila, que lo que poch costa menys s' estima. No va per tú tal concepte, li respongué Leonela, perque l' amor segons he sentit dir, uns cops vola y altres camina; ab aquest corra, y ab aquell va despay, á uns refreda y á altres abrusa, á uns gela y á altres mata; en un mateix punt comensa la carrera de sos desitjs y en lo mateix la remata y acaba; en lo mati sol posar lo cetje á una fortaleza, y á la nit la té rendida perqué no hi ha forsa que l' aturen; y essent aixís ¿de qué t' espantas ó que tems, si lo mateix esdevingué á Lotari habent pres l' amor per instrument pera rendirvos l' ausencia de mi senyor? Y era forós que durant ella s' acabés lo que l' amor tenia determinat, sens donar temps al temps, pera que Anselm lo tingués de tornar, y ab sa presencia quedés imperfecta l' obra, puix l' amor no té altre millor ministre pera cumplir lo que desitja qu' es l' ocasió, y de l' ocasió se serveix en tots sos fets principalment en los principis. Tot aixó sé jo molt bé mes d' experiencia que de sentirho y algun dia t' ho diré tot, senyora, puix jo també só de carn y de sanch jove: quant y mes, senyora Camila, que no t' entregares y donares tú tan prest que primer no haguesses vist en los ulls, en los sospirs, en las paraulas, en las promesas y dons de Lotari tota sa ánima, veient en ella y en sas virtuts quant digne d' esser amat ell era. Donchs si aixó es aixís no t' assalten l' imaginació aquests escrupulosos y melindrosos pensaments, sino assegurat de que Lotari t' estima com tú l' estimas á éll, y viu ab alegría y satisfacció de que ja que caygueres á l' amorós llas, es lo llas que t' apreta de valor y estima; y tal que no sols té las quatre SSSS que diuen deuen tenir los bons enamorats (1) sino tot un A B C enter; y sino ascoltam y veurás com te 'l dich de cor. Ell es segons jo veij y á mon parer:

Agrahit, bó, cavaller, dadivós, enamorat, ferm, gallart, honrat, illustre, leal, mosso, noble, onest, principal, quantiós, rich, y las SSSS que diuen, y luego tacit, veritable, la X no li quadra perque es lletra aspre, la Y ja queda dita, la Z zelador de ta honra.

Rigués Camila del A B C de sa donzella y la tingué per mes práctica en las cosas d' amor de lo qu' ella deya; y aixís ho confessá ella descobrint á Camila com mantenía amors ab un jove ben nascut de la mateixa ciutat, de lo que torbás molt Camila tement qu' aquell era lo camí per ahont sa honra podia perdrers. Apurala á si passavan sas conversas á mes que á serho. Ella ab poca vergonya y molta desinvoltura li respongué que sí passavan: encara que ja es cosa certa que los descuits de las senyoras treuben la vergonya á las criadas, las que veient á sas mestressas ensopegar no 'ls hi fa res ni cogejar ni que ho sápigam. Camila no pogué fer mes sino pregar á Leonela que no dignés res de son fet al que deya era son amant y que portés son fet secretament á fi de que no fos conegut d' Anselm ni de Lotari. Leonela li respongué qu' aixís ho faria, mes ho cumplí de manera que certificá lo temor de Camila de que per ella perdria son crédito: puix la deshonestia y atrevida Leonela vist que lo procehir de sa mestressa no era lo que solia, atrevís á entrar y posar dintre de casa á son amant, confiada en qu' encara que sa senyora lo vejés no gosaria descobrirlo: puix tal dany reportan entre altres los pecats de las mestressas, las que 's fan esclavas de sas propias criadas, y s' obligan á encobrir las sas deshonestedats y vilesas, com succehí ab Camila, qui encara que vejé una y moltes vegadas que sa Leonela estava ab son galant dintre d' una cambra de sa

(1) Alusió á cert ditxo proverbial que explicá Lluís Baraona en las *Llágrimas d' Angelica*.

Cego deu esser lo fael enamorat;
Y no 's diu en sa lley que sia discret,
De quatre esses diuen que esta armat.
Sabi, sol, sollicit y secret;

Sabi en servir y may descuidat,
Sol en amar y á altre no lligat
Sollicit a cercar sos desenganys,
Secret en sos favors y en sos danyes.